

ТАПАНІМІЧНАЯ ВУЛІЦ

Назвы вуліц — тое, з чым мы сутыкаемся кожны дзень, ідучы па справах і шукаючы патрэбны адрасы ці вяртаючыся дадому ў знаёмы раён. Тапанімія мае найпершы практычнае значэнне, яе галоўная задача — дапамагчы зарыентавацца на мясцовасці. Аднак, заўважаем мы гэта ці не, свядомасць успрымае і тое, што абазначаюць назвы: яны нябачнай ніткай звязваюць нас з гістарычнымі эпохамі, выбітнымі асобамі або, наадварот, пазбаўлены глыбінных сэнсаў (напрыклад вуліца Прыгожая,

Вясёлая) ці ўвогуле адсылаюць нас да людзей, што не дбалі пра дабрабыт Беларусі...

У нацыянальнай тапаніміі ёсць як свае праблемы, так і дасягненні. Пагутарыць пра тое, што адбываецца ў сферы сучасных гарадскіх назваў, у Выдавецкім доме «Звязда» за «круглым сталом» сабраліся старшыня Рэспубліканскай тапанімічнай камісіі пры НАН Беларусі, кандыдат філалагічных навук, дацэнт Ігар КАПЫЛОЎ, даследчык урбаністыкі і тапанімікі Мінска, член тапані-

мічнай камісіі пры Мінскім гарвыканкаме Іван САЦУКЕ-ВІЧ, былы загадчык аддзела адукацыі Маладзечанскага райвыканкама, настаўнік матэматыкі гімназіі №7 горада Маладзечна Вікенцій СІРОТА, вядучы спецыяліст аддзела галоўнага рэдактара прадпрыемства «Белгеадзэзія» Іна СЦЕПАНОВІЧ, кансультант упраўлення геадэзіі і картаграфіі Дзяржаўнага камітэта па маёмасці, адказны сакратар Тапанімічнай камісіі пры Савеце Міністраў Беларусі Ірына БАРОДЗІЧ.

«НЕ ЗМАГЛІ ДАМОВІЦЦА ПАМІЖ САБОЙ»

— У нашых гарадах застаецца вельмі шмат вуліц, назвы якіх сведчаць толькі пра адзін перыяд гісторыі — савецкі час. У некаторых месцах рабіліся спробы вяртання ранейшых гістарычных назваў, аднак не заўсёды яны былі плённымі. Давайце прыгадаем, што тады адбывалася?

Іван Сацукевіч:

— У 1990-я гады было адразу два праекты па перайменаванні толькі ў сталіцы, згодна з імі планавалі перайменаваць ці даць новыя назвы 20-30 вуліцам. Былі прапановы ўвекавечыць імёны Усяслава Чарадзея, Рагнеды і Рагвалода... Аднак прыхільнікі такіх зменаў не змаглі дамовіцца паміж сабой. Натуральна, гэтая праблема тады яшчэ не была адпрацавана комплексна: мы банальна не ведалі, якімі гістарычна былі назвы вуліц? Рэдкі горад Беларусі можа пахваліцца тым, што ў яго распрацавана гістарычная тапаніміка — вядомыя ранейшыя назвы вуліц, зафіксаваны змены, якія адбываліся ў пэўныя эпохі. Прадстаўнікі ўлады толькі разводзілі рукамі: калі даследчыкі паміж сабой не могуць дамовіцца, то пра якое перайменаванне можна казаць?.. У Мінску гістарычныя назвы былі вернуты толькі тром вуліцам — Кальварыйскай, Ракаўскай і Гарадскому Валу. Хтосьці лічыць, што гістарычная назва была вернута таксама вуліцы Раманаўская Слабада. Аднак гэта не зусім дакладна. Такую назву мела вуліца, якая сёння называецца Мяснікова. А гэта называлася Новараманаўскай.

Ігар Капылоў:

— У нас да гэтага часу ёсць вуліцы Ландара, Кнорына, Мяснікова. Чытаю гістарычныя дакументы і разумею, што гэтыя рэвалюцыянеры ўвогуле не прызнавалі беларусаў за самастойны этнас і выступалі нават супраць утварэння БССР 1 студзеня 1919 года. А мы іх увекавечылі, яшчэ ў савецкі час. Але толькі год ці два таму з'явілася вуліца імя Карскага, дзякуючы якому ўсё свет даведаўся, што ёсць такія беларусы, з адметнай мовай.

«ГІСТАРЫЧНЫЯ НАЗВЫ ТАК І ПРОСЯЦА, КАБ ІХ ВЯРНУЛІ»

Ірына Бародзіч:

— Да ўсяго трэба падыходзіць з розумам. У нас ёсць свая гісторыя, і савецкі перыяд таксама туды ўваходзіць. Таму сёння ўсё ламаць і перакройваць, праводзячы дэсаветызацыю назваў вуліц у маштабах краіны, не трэба. Аднак некаторыя вуліцы падлягаюць перайменаванню, і ў пэўных выпадках гістарычныя назвы так і просяцца, каб іх вярнулі. Аднак праблема не толькі ў тым, што прыхільнікі розных назваў для адной вуліцы не могуць дамовіцца паміж сабой, але і ў вялікіх матэрыяльных затратах, з якімі дзевяццаць сутыкнуцца жыхарам перайменаваных вуліц: замена асабістых пашпартаў, дакументаў аб рэгістрацыі нерухамай маёмасці і іншага. Людзі не хочуць уносіць грошы за перарэгістрацыю, скардзяцца, што назву памянлі і ця-

Вікенцій СІРОТА:

Ірына БАРОДЗІЧ.

Іван САЦУКЕВІЧ.

Іна СЦЕПАНОВІЧ.

Ігар КАПЫЛОЎ.

пер ім дзевяццаць мяняць пашпарты за свой кошт. Складана патлумачыць чалавеку, што гэта насамрэч патрэбна. Да таго ж трэба ўносіць новыя назвы ва ўсе рэестры, мяняць таблічкі вулічна-дарожнай сеткі, даведнікі, карты. Ні ў якім разе нельга сячы з-за пляча, так, як робяць нашы найбліжэйшыя суседзі, мяняючы ўсе запар савецкія назвы вуліцы.

Ігар Капылоў:

— Аднак можна рабіць гэта паступова. Калі за 24 гады незалежнасці адну назву ў год вяртаць, то не такія вялікія выдаткі патрэбны. Мы маглі б мець ужо 24 назвы — гэта істотныя змены і не такія балючыя. Шмат што залежыць і ад псіхалогіі чалавека: людзі прызвычаліся да тых назваў, якія ні пра што ім не кажуць. Напрыклад на Дні пісьменства ў Быхаве выступала прафесар Ганна Мезенка і адзначыла, што толькі 6% назваў вуліц горада маюць пэўныя адносіны да Беларусі. Як на такой унутрыгародскай тапаніміцы можна выходзіць пакаленні, як можна прывіваць патрыятызм і рэалізоўваць нацыянальную ідэю?.. Калі мне ўдалося з гэтай нагоды пагутарыць з прадстаўнікамі мясцовай улады, яны адзначылі, што асноўная прычына — гэта тое, што не жадаюць мясцовыя жыхары, яны прывыклі да такіх назваў. Тут трэба падключыць сродкам масавай інфармацыі, каб паступова пераканаць людзей. Трэба рыхтаваць глебу ў свядомасці людзей, казаць пра неабходнасць такіх зменаў.

МІСТАР РЫБАКОЎ І МІСТАР ФІШАР

Іван Сацукевіч:

— Яшчэ адна праблема, на маю думку, гэта новыя назвы вуліц. Раней ім маглі даць назву на рускай

мове, напрыклад «Янтарная», «Восточная», «Южная», не задумваючыся пра тое, як гэта будзе перадавацца па-беларуску...

Ірына Бародзіч:

— Названая праблема таксама вырашаецца. Дзяржаўны камітэт па маёмасці вядзе рэестр адрасоў Беларусі, звесткі ў які ўносяцца на падставе рашэнняў аб прысваенні найменняў вуліцам і іх перайменаванні. Усе пастановы раённых органаў улады, якія да нас паступаюць, праходзяць мясцовую экспертызу на адпаведнасць заканадаўству Беларусі. У рэгістрацыі вуліц, названых няправільна, напрыклад з граматычнымі памылкамі, даецца адмова. Яны не ўносяцца ў рэестр адрасоў, пакуль на месцы не будзе прынята афіцыйнае рашэнне аб выпраўленні памылак. Аднак часам адбываецца так, што мы даём адмову, адпраўляем на месца ліст, у якім тлумачым яе прычыну, а там наша папярэджанне кладзецца ў стол і больш нічога не робіцца. Такім чынам ствараецца сітуацыя, калі ў рэестры адрасоў звестак па пэўнай вуліцы няма, а яе жыхарам нейкім чынам трэба ажыццяўляць маёмасныя здзелкі.

Ігар Капылоў:

— Людзі праводзяць сесіі на месцах, даюць назвы на рускай мове — так, як прывыклі. А ўжо пасля таго, як прынята рашэнне, усё зафіксавана ў дакуменце, задумваюцца, як гэта пераклаці на беларускую мову, узгадваюць, што ёсць спецыялісты, тапанімічная камісія, камітэт па маёмасці. А рашэнне ўжо зацверджана...

Іван Сацукевіч:

— Я памятаю, як гады два таму ў нашу камісію звярнуўся мінчанін па прозвішчы Рыбакоў. Ён настойваў на тым, каб назвы новых станцый

метро перакладалі — не Кавальская Слабада, а Кузнечная Слобода і г.д. На гэта мы яму адказалі, што калі ён прыедзе, напрыклад, у Вялікабрытанію, яго не будуць называць там містар Фішар — ён застанеца містарам Рыбаковым. Гэта імя асабістае, яно не перакладаецца. Тое ж і з назвамі вуліцы, якія ў нашай краіне прысвойваюцца па-беларуску.

«ВЯЛІКІЯ ГЕРОІ МАЛЫХ ТЭРЫТОРЫЙ»

— Ці ёсць пэўныя правілы, прынцыпы, якіх прытрымліваюцца, прысвойваючы новыя назвы?

Ірына Бародзіч:

— Арыентуемся на артыкул 16 закона «Аб найменнях геаграфічных аб'ектаў», у якім гаворыцца, што новыя назвы павінны адлюстроўваць гістарычныя, нацыянальныя, сацыяльныя, культурныя і іншыя асаблівасці гэтай зямлі. Абавязкова пры прысваенні наймення трэба ўлічваць меркаванне грамадзян, што пражываюць у пэўнай мясцовасці. Мы рэкамендуем даваць толькі абгрунтаваны найменні, а не называць вуліцы Вяселкавымі, Кветкавымі, Прыгожымі, Сонечнымі. Абгрунтаваныя — значыць тыя, што захоўваюць звесткі пра пэўныя падзеі, адлюстроўваюць гісторыю, ушаноўваюць памяць людзей, якія маюць заслугі перад грамадствам, Радзімай. Мы раім прадстаўнікам раёнаў шукаць імёны сваіх землякоў — тых, пра каго, магчыма, мала вядома ў краіне, аднак гэта вялікія героі для малых тэрыторый. Напрыклад, у 2013 годзе Гродзенскі гарадскі Савет дэпутатаў прыняў рашэнне прысвоіць адной з вуліц горада імя доктара

медыцынскіх навук, былога рэктара Гродзенскага медыцынскага інстытута, ганаровага грамадзяніна Гродна Дзмітрыя Маслакова. Мы такую ідэю падтрымалі.

Іна Сцепановіч:

— Увогуле, пра існаванне закона «Аб найменнях геаграфічных аб'ектаў» на месцах ведала вельмі мала людзей, нават сярод тых, хто непасрэдна з гэтым звязаны — прысвойвае назвы, зацверджае такія рашэнні. Часам даюць найменне вуліцы на рускай мове, а потым перакладаюць на беларускую, а па законе павінна быць наадварот: прысвойваецца на беларускай мове, з якой спосабам транслітарацыі перадаецца на рускую мову. Напрыклад, вуліца Усходняя і па-руску будзе называцца Усходняя, а не Восточная... Мы раім прадстаўнікам мясцовай улады дбаць пра прыгажосць назвы — пагутарыць са старажыламі, пагартаць кнігу «Памяць». Каб назва адпавядала гісторыі і прыгожа гучала.

«ЛЁГКІЯ» НАЗВЫ

— Ці варта праводзіць грамадскае абмеркаванне, даючы назвы новым вуліцам? Мне вядомы прыклад, калі ў адным горадзе, пабудаваны новы мікрараён, мясцовыя ўлады сталі праводзіць апытанне, каб высветліць, як бы людзям хацелася назваць вуліцы ў ім. Натуральна, мясцовыя краязнаўцы прапанавалі імёны выбітных землякоў, аднак большасць насельніцтва аказалася схільнай акурата да вуліц Прыгожых і Вяселкавых.

Ігар Капылоў:

— Абмеркаванне праводзіць трэба, бо гэтага патрабуе закон. Аднак грамадскую думку варта рыхтаваць загадзя. Зімяня, Летняя, Сонечная — усё гэта прыгожыя назвы вуліц, якія ёсць у Мінску. Аднак што пакідаюць сваім нашчадкам людзі, якія даюць іх? Такія назвы абсалютна безаблічныя. А павінны мець пад сабой пэўнае абгрунтаванне — гістарычны сэнс, прыродна-геаграфічныя асаблівасці — і ўпісвацца ў нацыянальную тапанімічную сістэму. Аднак без адпаведных ведаў звычайны чалавек сапраўды можа схіляцца да больш простых, «лёгкіх» назваў.

СЁННЯ ЎСКРАІНА — ЗАЎТРА ЦЭНТР

— У інтэрнэце часта крытыкуюць тое, што імёнамі выбітных дзеячаў — Сапегі, Астрожскага — называюць зусім маленькія вуліцы на ўскрайку горада, дзе можа знаходзіцца толькі 10 катэджаў. Кажуць, што маштаб асобы не адпавядае выбранай вуліцы...

